

շողութեամբ շտեմարան մ'էր, կը միացընէր անկողնասիրութիւն, բարեւորտութիւն մը ի յարգել զերկասիրութիւնս այլոց: Գիտնական մը եղած չէ որ իրեն հաւասար բարեացակամ սիրով ընդունէր այն երիտասարդներն որ իրեն սիրելի ուսմամբք կը փափաքէին պարապիլ. փասն զի ոչ ոք իրեն նման կատարելապէս կը մոռնար որ գիտութեանց շահը զայն կը պահանջէր »:

Շարունակելի

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՑԻՎ ՄԱՆԿՈՒՆՔ

(ՏՅՍ Հատ. ԽԹ յէջ 135)

ՔՐԻՍՏՈՆԵՌԻԹԵԱՆ ամենահին Տաճարաց կից ցայսօր իսկ կը տեսնուի մեծ աւագան մը, որ որոշեալ էր ընդունելու այն մանկունք՝ որ գիշերային աճապարանօք զետեղեալք՝ Եկեղեցւոյ խնամոց յանձնուած էին, որ մայր գլթած ըլլալով՝ կը ներէր յանցանաց, և կը բանար իւր գիրկը առ ընկեցեալ մանկունս առ գրան տաճարին:

Թէպէտ ընկերական պարագայք փոխեցան և քաղաքականութիւնը զարգացաւ, սակայն դեռ երկար ատեն տեւեցին այս հընացեալ և բարբարոսական սովորութիւնք. և 'ի հռովմ' իսկ ըստէպ կը հանդիպէր որ նորածին մանկունք դեռ հազիւ լոյս տեսած կը խղդուէին, և կամ ողջ ողջ 'ի Տիբերիս կը նետւէին 'ի խաղ ալեացն և հոսանաց. շատ անգամ ձկնորսք ուռկաննին քաշած ժամանակ՝ ձկանց հետ նաև այս անմեղ էակաց մարմնոյ կտորուանք կուռեալ կը տեսնէին 'ի խորչս գործեաց: Ինչոքովէնտիոս Գ. 1198ին այս սարսափելի ոճիրը դարմանելու համար՝ վճռեց որ հիւանդանոցաց մէջ ընդունուին նաև ընկեցիկ մանկունք, եթէ ըլլան անհարազատք և եթէ աղքատին ծրնողաց զաւակք. այս ժամանակէն սկսեալ խեղճ տղայոց վիճակը քիչ մը բարւոքեցաւ:

Հետեւեալ քաղաքական դէպք և խռովութիւնք և ԺԵ և ԺԶ դարուց պատերազմք, որ մուրդկային այնքան զոհերու և ընկերական յառաջադիմութեան կասելուն պատճառ եղան՝ արգելք եղան նաև այս տեսակ հաստատութեանց հիմնուելուն և յառաջադիմութեան. պատմագիրք կը յիշատակեն որ մինչև այն ատեն՝ շատ ցած գնով կը վաճառուէին ընկեցիկ մանկունք՝ հմայողաց և

հրապարակի վրայ գտնուող շատախօսներու . որ այլոց գութը շարժելու և շահու նպատակաւ՝ զարհուրելի կերպով կը յօշոտէին և կ'այլանդակէին այս անմեղ արարածները . կամ անոնց անարատ արիւնը կը ծծէին իրենց հմայութեանց և կախարդական՝ գործողութեանց ծառայեցնելու համար : Ահաւոր տեսարան զարհուրելի թշուառութեանց , ճշմարիտ կոտորած անմեղ մանկանց :

Ինչպէս գրեց Մաքսիմ տիւ Քան իւր Բարիգ և իշր գործարանք գրող մէջ , կրնանք զուրցել որ Ժ.Ջ. դարուն մէջ այս ընկեցեալ մանկութեան համար լրջօրէն մտածուած առաջին դժբութիւնն վճռուեցաւ , որ յետոյ բարոյական իմաստասիրութեամբ և քաղաքական տնտեսագիտութեամբ կատարելագործուելով՝ մինչև մեր օրերը հասաւ :

1536ին Մարգարիտա Վալուա քոյր Փրանկիսկոսի առաջնոյ՝ Տոն մը բացաւ Նոդրը — Տամի տաճարին բակին մէջ գետեղեալ՝ որք ընկեցիկ մանկանց համար սահմանեալ , որք կոչուեցան — Մանկունք Աստուծոյ — (Enfants de Dieu) և քիչ վերջը Բարիգու արքեպիսկոպոսը նոյն նպատակաւ ապաստանարան մը հաստատեց որ կոչուեցաւ La Couche, սակայն ասոնք այնպիսի հաստատութիւններ էին՝ որ շատ անպատեհութիւններ ունէին . նախ և առաջ ներկայացեալ մանկանց անհամեմատ բազմութիւնը . դժրամագլխոյ պակասութիւն կամ նուազութիւն . որով թշուառաց մէկ մեծ մաս մը 'ի պակասութենէ անդոյ և խնամոց՝ ընդհանրապէս կը մեռնէին . իսկ մնացեալք հազիւ թէ քայլափոխ մ'առնելու կարողութիւն ունենային՝ ապաստանարանէն դուրս կը հանուէին և բաղդին և ճակատագրին կը մատնուէին :

Գործոց այսպիսի խեղճ դիրքի մէջ , Լուգովիկոս ԺԲ և Հենրիկոս Դի թագաւորութեան ժամանակները՝ Նախախնամութիւնը յարոյց զվիճկենտիոս Պաւլայեցի , մարդկութեան այս մեծ բարերարը՝ զոր մեծն Պոսիւէ կը կոչէր « Աստուծոյ յերկիր զրկած ամենէն մեծ սիրտը » : — Տեսնելով ընկերութեան այս մեծ վէրքը , յղացաւ և 'ի գործ դրաւ Գտնուած մանկանց հաստատութեան գաղափարը , ուր պիտի հաւաքէր զմանկունս՝ որք յաղքատ և 'ի չար ծնողաց երեսի վրայ կը թողուէին անխնամ : Սիրոյ գերազանց գործ մը՝ որոյ վրայ միշտ իւր անունը դրոշմուած պիտի ըլլայ , և այս պատճառաւ է որ ահա եղաւ նա ժողովրդական և ամենայարգելի Սուրբ մը : Այս մեծ և վեհանճն ու գին գոհ չըլլալով թշուառ մանկանց համար այսչափ գործեղէն՝ իր մահուընէն վերջը անոնց վիճակը ապահովցնելու համար՝ հաստատեց Գթութեան Քերց բարեգործ Միաբանութիւնը , յո-

րում կրցաւ այնպէս սփռել իւր սիրտն և ոգին՝ որ այն խեղճ մանկանց համար՝ ճշմարիտ մայրեր եղան։

Այս տեսակ հաստատութեանց մէջ ՚ի գործ դրուած ջանից և սիրային գործունէութեան գէժ, ախտերը զայրանալով և սաստկանալով՝ այնչափ աճեր էին այս թշուառներու թիւը՝ որ իրենց հաստատութենէն հազիւ հարիւր տարի վերջը՝ ըստ ասից նոյն ինքն Լուդովիկոս Ժ.Չի. համարուեր էին «ախտից անուցիչ ապաստանարանք» ։

Ուրը վիճկենտիոսէն վերջը՝ քաղաքականացեալ աշխարհաց օրէնք՝ չդադարեցան խնամք տանելէ այս խեղճ մանկանց. սակայն այս դժուար գործը փոխանակ սրտով զգացմունք ունեցողաց թողլու կամ յանձնելու՝ քաղաքական տնտեսագիտութիւնն սկսաւ իր հաշիւները և ուսումնասիրութիւններն ընել և հասարակաց Մատակարարութեան մէկ մասնաճիւղն համարուեցաւ։ Հռչակաւոր են ՚ի Ռուսիա կատարինէ Բի. հաստատած ապաստանարանները. փեդրսպուրկինը՝ որ կը կոչուի Դաստիարակութեան կայսերական Տոնն. ուրիշ մ'ալ կայ ՚ի Մոսկուա որ 1831ին 3,788 հոգի կը բովանդակէր. այս ապաստանարանաց մէջ իրաւի զարմանալի և խնամօտ դաստիարակութիւն մը կը տրուի մանկանց՝ առաջնորդելով զիրենք յարուեստս և ՚ի գիտութիւնս։

Այս տեսակ շէնքեր հաստատողը՝ կրկին հակառակ զգացմունք կ'ունենայ. մէկ կողմէն սիրտը կը յորդորէ ժողովել և ընդունել այս թշուառ մանկունք, իսկ միւս կողմէն ալ կը վախէ որ չըլլայ թէ այս ընդունելութեան դիւրութիւնը՝ ախտը քաջալերէ և զօրացնէ. ֆրոֆ. Պրքքարտո իր Քաղաքական տնտեսագիտութեան մէջ կ'ըսէ թէ այս բանը քաղաքագիտի և տնտեսագիտի մը համար ամենէն աւելի դժուար խնդիրներէն մին է։ Ով որ քիչ մը մարդկային զգացմունք ունի սրտին մէջ՝ անկարելի է որ կարենայ ենթադրել թէ քաղաքական կառավարութիւնն անտարբեր է ՚ի տես մանկան մը որ կամ ցուրտէն և կամ սովէն պիտի մեռնի՝ եթէ անմիջական օգնութեան չհասնուի... Ընկեցիկ մանկան մը դիրքն այնպիսի պայման մ'է՝ որ աւելորդ է թէ ծանուցեալ ըլլայ յօրինաց. այլ ինքնին իսկ ստիպողական օրէնք մ'է, ընկերութեան պարտքն է ընդունիլ զայն և խնամել։ Ամէն տեղ ճանչցուեցաւ և ընդունուեցաւ այս օգնութեան ըսկըզբունքն և պէտքը, ոչ միայն անհարազատ ծննդոց համար՝ այլ նաև հարազատիցն՝ եթէ որբացելալ ըլլան ՚ի ծնողաց, և կամ անպաշտպան և անօգնական։

Ընկեցիկ մանկանց ընդունելութիւնը դիւրացնելու համար՝

անիւ ըսուածը հնարեցին, որպէս զի մանկասպանութեան առ-
ջնն առնուն գաղտնապահութեամբ. այս դրութիւնը ընդհանրա-
պէս կը գործածուի, վասն զի շատ յարմար է ընկեցեալ ման-
կանց գաղտնիքը պահելու համար, ընդունելով թէ զհարազատ
և թէ զանհարազատ մանկունս, և այսպէսով զյանցաւորս կ'ա-
զատէ 'ի պատժոց: Այս գիւտէն վերջը՝ շատ ծանր անպատեհու-
թիւններ յառաջ եկան. ուր որ այս անիւք հաստատուեցաւ՝
բազմացան նաև ընկեցեալ մանկունք. այնպէս որ 'ի Գաղղիա
տասնեհինգ տարուան ընթացքի մէջ՝ այս մանկունք հասարա-
կաց կշռոյն վրայ 133 միլիոն ֆունքի ծախք մ'աւելցուցին:
Ուստի յորտ Գրուկէմ՝ այս անիւը կը սահմանէ « Անբարոյակա-
նութեան ամենէն աւելի ճարտար մեքենայն » . և ըստ Տէժէրան-
տոյի՝ ինչ բան է, կ'ըսէ պատմիչը, այս անիւը, բայց ազդ և յայ-
տարարութիւն մը առ հասարակութիւնն որ կ'ըսէ. « Ով որ
կ'ուզէ ազատիլ 'ի խնամոց իւր որդւոց՝ կը հրաւիրուի աստ
գետեղել զնա »:

Այս դրութեամբ, այս կոյր գործիքին միջոցաւ՝ ժողովրդեան
ախտերը կը սնուցանենք: Ընկերական այս անկարգութիւննե-
րը տեսնելով՝ Անգղիացի տնտեսագէտներէն առաջ իտալացիք՝
մտածեցին ուրիշ դրութիւն մը՝ որ յետ երկար պատերազմաց
և ընդգդիմութեանց հնացեալ սովորութեանց գէմ՝ վերջապէս
յաղթանակեց:

ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆ

Ընդհանրապէս կենաց առաջին քայլերէն կը սկսի մանկան բո-
վանդակ էութեան բարին կամ չարը. առաջին յանցանք մը
կամ սխալ քայլ մը՝ բաւական է ամբողջ մեր ապագան փճա-
ցրնելու համար: Շատ անգամ մարդու մը չարութիւնը՝ իր
մանկութեան անխնամ և անփոյթ մնալէն կը ծնանի. մանկանց
առաջին քայլափոխները, որ զառամեալ ծերոց նման տարտամ-
են և գողգոջուն՝ միշտ խնամոց, արթնութեան և ուղղութեան
պէտք ունին. միայն այս տարբերութեամբ որ ծերը 'ի վախճանի
իրենց ընթացից կ'իջնեն 'ի գերեզման. իսկ միւսներն 'ի մու-
տըս անդ կենաց՝ պէտք է զօրաւոր և գործունեայ անձինք ըլ-
լան:

Տ'Ագէլիո իր Յիշատակաց մէջ այսպէս կը գրէր. « Դաստիա-

րակութիւնը՝ կենաց հետ պէտք է սկսի. ապագայ մարդուն ճշմարիտ սերմանը՝ մանկութեան առաջին տպաւորութիւններն են. ամէնքնիս ալ այնպիսի մետաքսէ մը շինուած եմք՝ որոյ վրայ գտնուած առաջին ծալքը՝ ոչ երբէք կ'անցնի» :

Քրիստոնէութեան մեծապէս պարտական պէտք է ըլլանք, որ ամբողջ մարդկային սեռի համար անփնաս և ճշմարիտ դաստիարակութեան առաջին հիմունքը շնորհեց. ջանալով ճանչցընել մարդուս իր հոգւոյն ազնուականութիւնը և հանդերձեալ մեծամեծ բարիք. երջանիկ ըրաւ զինքը նաև այս աշխարհիս վրայ. որովհետև այն բարոյականութիւնը որ աստ կը ծնանի զառաքինութիւն, ըստ ասից իմաստնոյ ուրումն, կապ է և զօդ և ներդաշնակութիւն կրկին կենաց, այսինքն թէ ժամանակաւորին և թէ յաւիտենականին. դաստիարակութիւնը որ ժամանակաւ սակաւուց վերապահեալ էր և առանձնաշնորհելոցն՝ 'ի բաղդէն՝ անհրաժեշտ պէտք մը և մարդկութեան կապը համարուեցաւ. Տէրունական օրինաց բարեացապարտ գործադրութիւն, որ կը ցուցընէ մարդուս իւր ճշմարիտ արժէքը, և ըմբռնել կու տայ իւր արժանապատուութիւնը :

Ծնողաց ուշադրութիւնը պէտք է գրաւէ նոյն իսկ 'ի վայրկեանէ անտի ծննդեան, իրենց մանկանց թէ ֆիզիզական և թէ բարոյական դաստիարակութիւնը. բարոյական մասն է մտաց և սրտի մշակութիւնը, իսկ ֆիզիզականն՝ մարմնոյ և իւր ամէն գործարանաց աճումն և զարգացումը :

Առաջին մանկութեան ժամանակ՝ այն փոքրիկ էակը որ իւր մասնական մտաւորական կարողութեամբ ստեղծագործութեան թագաւորը պիտի ըլլայ՝ դեռ միայն կենաց ամենէն աւելի նիւթական պէտքերը կը զգայ, լոկ սննդական ներշնչմանց կը հպատակի իբրև կենդանեաց ամենէն նուաստը՝ միայն դաստիարակութիւնն և կրթութիւնն, զինքն իւր աստիճանին պիտի բարձրացընեն :

Դաստիարակութիւնը բարոյական կարողութեանց կը պատշաճի, իսկ ուսումը՝ մտաւորականաց. առաջինը կը զարգացունէ 'ի մարդէն անձնական պարտուց՝ ճանաչումը, իսկ երկրորդն՝ զայն կը գործադրէ : Անուսումն դաստիարակութիւնը՝ շատ անգամ անզօր է : իսկ առանց դաստիարակութեան ուսումը՝ կը նմանի լծակի մը որ չունի յենլու կէտ մը :

Եթէ մի և նոյն ժամանակ մշակենք ֆիզիզական, բարոյական և մտաւորական կարողութիւնները, սկսեալ առաջին հասակէն կը սորվեցընենք կենաց կանոնները, օրինակզ զիրենք առաքինութեան կը վարժեցնենք, և բանական սկզբամբ կ'արգելունք

անկարելի է որ բանավարութիւնն իր պաշտօնն անարատ կատարէ. ուստի պէտք է չար ունակութիւններն կամ ախորժակները՝ արմատախիլ ընել 'ի սկզբան. վասն զի չդարմանուած պակասութիւն մը՝ միշտ ուրիշ ախտեր կը ծնանի. և որչափ սահի՝ այնչափ աւելի չար է իր գլորումը, և ելնելն ամենադժուար, վարժեցնելով զմանուկն 'ի զբաղանս և 'ի չափաւոր աշխատութիւնն՝ հոգին կը զօրացնենք, կը պատրաստենք զայն կռուելու կենաց ձախորդութեանց և պատրանաց դէմ:

Մասնաւորապէս ժողովրդական մանկունք կանուխ պէտք է աշխատութեան վարժին, որպէս զի ախտերէ և պարապութենէ հեռի կենալով, աշխատելով՝ կեանքն իրենց գիւրգոյն թուի, հայրենեաց և ընտանեաց սիրով մեծնալով՝ որոնք քաղաքական ընկերութեան կրկին հզօր կապանքներն են: Արուեստը սորվէ և մէկդի թող, կ'ըսէին մեր հին հայրք. այս խօսքով իմացնելով թէ ոչ միայն ժողովրդեան դասակարգի մանկանց համար կարեւոր է աշխատութիւնը՝ այլ առ հասարակ ամենուն: Ռուսիոյ Մեծն Պետրոս այս սկզբունքը լաւ ըմբռնելով՝ և ժողովրդեան յօժարութիւնները լաւ ևս ճանաչելու համար, 1697ին գնաց 'ի Սաարտամ մերձ յԱմսդերտամ, և ծպտեալ Պետրոս Միքայելով կեղծանուամբ՝ գործատանց մէջ մտաւ, ուր աշխատելով քանի մ'ամիս կեցաւ, ամենէն ալ անձանթ մնալով, և երբ ճանչցուեցաւ՝ ո՛ր և է զանազանութիւն և պատիւ բացարձակապէս մերժեց. և ցայսօր ճանապարհորդին կը ցուցնեն այն խեղճ տընակը՝ ծառերու կոճղերէ ձևացած՝ ուր իւր գործածած ամէն կահկարասիք դեռ ամբողջ մնացեր են:

Որպէս զի մանկունք կորովի և ուժեղ մեծնան՝ պէտք չէ շատ փափկութեամբ խնամուին. ապա թէ ոչ արտաքին ազդեցութեան և հիւանդութեանց աւելի ենթակայ կ'ըլլան: Իպպոկրատ կ'ըսէր. « Ով որ ինքզինքը շատ կը խնամէ՝ կեանքը կը կարճեցնէ ». Սպարտացւոց երիտասարդութիւնը իր զօրութեամբ և քաջութեամբ շատ նշանաւոր էր, որովհետեւ այրական և խիստ դաստիարակութիւն մը կ'ընդունէր: Սակայն այսու հանդերձ՝ ծնողք պէտք է ուշադիր ըլլան իրենց որդւոց առողջութեան, հեռի բռնելով ամէն արտաքին և ներքին պատճառներն ըստ կարելոյն:

Մանկան կազմութեան աճման և զարգացման ամենակարեւոր և անհրաժեշտ տարրներն են օդ և լոյս. իպպոկրատ զլոյս կը կոչէր (Pabulum vitæ) (Մեռուդ կենաց). իսկ Նեւտոնն՝ առաջին կերակուր կամ սնունդ մարդոյ. և յիրաւի, մարդս քանի մը օր առանց կերակրոյ կրնայ ապրիլ՝ բայց առանց օդոյ և ոչ քանի

մը վայրկեան։ Բոյսերն իսկ առանց օդոյ և լուսոյ կը չորնան և կը մեռնին։ Հին առած մ'է. ուր օդ և լոյս չի մտներ՝ անդ բըծիշկը կը յաճախէ։

Տանց մէջ օդոյ փոփոխութիւնը՝ կենաց և մահու խնդիր է. յայտնի է թէ պատմահանք բացուելու, իսկ դրունք փակուելու համար շինուած են. կալանաւորները տխուր և անտանելի դիրքի մը մէջ ձգելու համար՝ ազատութեան բարձման պատժոյն վրայ՝ լուսոյ պակասութիւնն ալ կը յաւելուն։ Գեղջկուկք որ բաց օդոյ մէջ կ'աշխատին և միշտ արեգական ճառագայթները կ'ընդունին՝ քաղաքացւոցմէ շատ աւելի կայտառ են և կենդանի գոյներով։ Տքթ. Այս իւր La clef de la science de l'homme (Բանալի մարդկային գիտութեան) գործոյն մէջ կը յիշատակէ որ 'ի Հնդկաստան 164 գերիներ անձուկ և միջին բանտի մը մէջ փակուելով՝ ութ ժամէն վերջը 123ը մեռան։ Մի և նոյն դէպքը հանդիպեցաւ նաև կայսերութեան ժամանակ։ Ասդէրիցի պատերազմէն վերջը՝ ստորերկրեայ բանտի մը մէջ 300 աւստրիացի գերիներ փակուեցան, քիչ ժամանակ վերջը 260ը օդոյ պակասութեան պատճառաւ մեռան։

Աղքատաց խրճիթաց և տնակաց դիրքը՝ օդոյ և լուսոյ պակասութեան համար՝ շատ վատառողջ է. սակայն այս տեսակ բընակութեանց մէջ ալ՝ պատմահանաց և դրանց անկատար և վեր'ի վերոյ շինութիւնը՝ օգտակար է և մեծապէս կը նպաստէ օդափոխութեան։ Մեծ քաղաքաց մէջ շատ ցաւալի տեսարան մը կը ներկայացնեն այնքան վատառողջ և վտիտ մանկունք. այս ձախորդութեանց մեծ մասը յիրաւի կազմութենէն յառաջ կու գայ՝ բայց շատ ալ սննդոց պակասութենէ կամ անպիտանութենէ։ Գաղղիոյ մեծ մարդիկներէն մին՝ Միշլըն շատ իրաւամբ ըսաւ. «Ամէն ծաղիկներէն աւելի՝ մարդկային ծաղիկը արեգական պէտք ունի». ուստի ամենայն խնամքով այս մասին ուշադիր պէտք է ըլլալ։ Բնակութեան մը առողջութեան համար՝ հետեւեալ պայմաններն անհրաժեշտ են. լոյս, ջուր և մաքուր օդ, մաքրութիւն և կարգաւորութիւն յամենայնի և համեմատական. առանց այս պայմանաց՝ ոչ մի տուն առողջարար կրնայ համարուիլ. ուր արև կայ՝ անդ կը դառնուի նաև խորհելու իմացական կարողութիւն. ուր կը պակասի օդ և լոյս՝ անդ կը թագաւորէ թանձրամտութիւն և ապշութիւն։

Ինչ որ մարմնոյ մեծապէս կը ֆլասէ՝ ընդհանրապէս այն բանը հոգւոյն ալ քիչ շատ ֆլաստակար է. միոյն համար առողջութիւն՝ իսկ միւսոյն մաքուր բարոյական պէտք է. առաջնոյն համար դեղորայք ինչ ներգործութիւն կ'ընեն՝ նոյնը կը կատարեն

երկրորդին համար բարի սկզբունքներն և օրինակներն, ՈՎ որ առաջին հասակէն զգուշանայ ընդունայն ախտերէն և կրքերէն՝ նոյն իսկ երկրաւոր երջանկութիւն կը ստանայ: Ո՛րչափ զոհեր ունի առողջապահութեան կանոնաց զանցառութիւնն: Առողջութեան ամենակարևոր պայմանաց մին է մաքրութիւն բնակութեան և անձին. այս պատճառաւ հռովմէական կայսերութեան ժամանակ այնչափ հռչակեալ էին բաղանիք և պաշտպանեալ յօրինաց: Մարմնամարզն և այլ մարմնական կրթանքն աւելորդ է յանձնել. կարևորութիւնն անհրաժեշտ է:

Բարոյական արժանապատուութեան զգացմունքը պէտք է կա. նուրբ զարթուցանել ՚ի մանկունս, յիշելով որ նա աւանդապահ է ապագայ մարդուն բոլոր ազնուական կարողութեանց. այս զգացմունքը առաջին հիմն է բարոյականի. և յիրաւի, եթէ մարդըս չամաչեր և չակնածեր իւր խղճմտանաց առջև՝ որ իշխանութենէն պիտի երկնչի և հպատակի. նորստեան ճանապարհին մէջ՝ միայն պատժոց վախը վայրկեան մ'ալ պիտի սանձէ իր ախտից անյազ տենչը, իսկ եթէ զայս ալ արհամարհէ.... Միայն Աստուծոյ և մեր խղճմտանաց աչքէն չենք կրնար խոյս տալ, սակայն այս կէտին հասած անձ մը՝ այլ ևս չի ճանչնար այս գերազոյն դատաւորները. նա միայն բարձրագոյն Ատենը կը ճանաչէ: Զանաճը մանկանց սրտերու և մտաց մէջ Աստուծոյ սիրոյն հետ բարոյական զգացմունքներն ալ դրոշմել, հայրենեաց և ընտանեաց սէր:

ԼԱ ԺԵՐՎԷՐ

ՁԲՈՅՑ

Նորման փոքրիկ նաւահանգիստն անհուն և մեծ էր ցընծութիւն. Զի դարձողաց Խալանտայէ լուր եկած է ապագէն. Զըկնորաներ երկրրացի մեկնած են կայ շատ ժամանակ, Զի հակառակ ալեաց հողմոց և օդերու մըրբկայոյդ Կ'ըռեն թէ ի կոչման՝ ոչ ոք պակաս կայ, և խորհին Երբանկութիւն վերադարձին յետ այն տըխուր օտարութեան. Խորհին որդին կամ ամուսին զոր իրիկուան պիտի տեսնեն, Որ պիտի գայ նրստիլ ընդ քեզ՝ տընակի մէջ իւր հայրենի,